

AZ ÁTÉPÍTETT EGRI SZÍNHÁZRÓL ROSSZUL JÁTSZIK

A terv az volt, hogy hazai színházépítészeti mustránkat pozitív példával kezdjük, ám az aktualitása okán ide, az első kritikába kívánczó felújítás, az egri Gárdonyi Géza Színházé nem könnyíti meg a terv valóra váltását. Ha udvarias szeretnék lenni, akkor a következő sorok helyét az Ybl-díjas Bodonyi Csaba tervezte rekonstrukcióval kapcsolatban érzett csalódott, helyenként mentegetőző hezitálás foglalná el, ám ez sajnos lehetetlen: a látvány, amely Egerben fogadott, az idő múlásával - jó két hónapja jártam a városban - változatlanul inkább elkeserítőnek hat, semmint toleranciára készítő enyhe tévedésnek. Most sajnálom igazán, hogy nem diplomatának készültem; akkor most gond nélkül fűzném egymásba az árnyalt fogalmakat. Ennek híján nehezebb a dolgom.

Summázva a hely történetét, az első, 1904-es klasszicista kőszínházat követte a második: a hatvanas évek végének szocialista-modernista betonkolosszusa, majd a harmadik, azaz a mostani: az előbbinek, úgymond, „humanizálása”. Valószínű, hogy az egymásnak igencsak ellentmondó korok munkái csupán időszakosan adtak választ a kérdésre: milyen szerepet töltsön be a színház a város életében, illetve hogyan feleljen

meg a közönség elvárásainak; a mostani épület pedig, minden jó szándéka ellenére, még annyira sem teljesíti majd ilyen jellegű feladatait, mint elődei. Mert valljuk meg: lehet egy épület az építészet elemzőinek szemszögéből bármilyen jelentős, képviselhet akármilyen kimunkáltta cizellált teóriákat, ha alapvetései gyökeresen ellenkeznek az épületet használó közösség elvárásaival és önkifejezési igényével, akkor valódi értékről nem beszélhetünk. Ami számomra e színház kapcsán most igazán fontosnak tűnik - és ezért elnézést kérek mindenkitől, aki akár a kulisszák mögötti lázban, akár csupán az auditoriumban elfoglalt helye szerint éli meg ezt a világot -, az az épület képe, vagyis az, hogy milyen arcot mutat a város felé; ehhez képest sokkal kevésbé foglalkoztat, hogy milyen módon sikerült az egyes részeket kifesteni, áthúzni, kivakarni avíttságukból - ez utóbbi ugyanis kozmetikai munka és nem építészeti, míg viszont a színháznak a városon belül elfoglalt helye nagybetűs építészettel kíván. Es éppen ez az a feladat, amely hazai körökben az egyik legnehezebb megmértetésnek számít; állítom ezt nem csupán a szóban forgó épület, hanem számos hazai példa alapján.

ni - hangozzék bár közhelyszerűen - elsődlegesen reprezentációs kihívás; az esetek többségében minden egyéb funkció csupán feladat. A hely arra hivatott, hogy méltón jelképezze magát a várost. Különös, de való: ahogy a színház szerencsés esetben újságcikkek, képeslapok és filmforgatások szereplőjévé válik, úgy lesz egyfajta médiummá is - olyan hordozóvá, amely a történelmi épületeken, városrészekben és múzeumokon kívül szinte egyetlenként képes egy város iránt kulturális érdeklődést gerjeszteni. Ilyenkor sikk lesz ellátogatni az új színházba; az éjjel autózó sofőr pedig hirtelen ötlettől vezérelve elfordítja a kormányt, és útban hazafelé még rákacsint a kivilágított házra - az ő színházára. A múlt mellett így válhat értékke a jelen, s a város élő részesevé, értékteremtővé a ma embere. A feladatban tehát a hely öröme és üzenete párosul; építész ennél egyszerűbb vállalkozást alig álmodhat magának.

Egerben azonban a múlt aránytalanul nagy súllyal nehezedett az építész értékítéletére. Ha gondolatban felidézünk a hajdanvolt épületeket - ahogyan azt minden bizonynyal a tervező is tette -, akkor a kép leginkább a vágyott nosztalgikus múltba vezetne bennünket, abba a világba, amely az emlé-

kekből lassan kikopni kényszerül, és az épületekben járva tiszta eklektika és eltökélt modernizmus egymásnak ellentmondó, ám következetes jegyeit észlelnénk. Ugyanakkor azonban nem maradnánk meg a színházi időutazásnál, hiszen a múlt még befogható távolságban van, az ifjúkor, anyánk, nagypapánk világa alig karnyújtásnyira. Csupán vérmérséklet kérdése elrontani a kirándulást: az eddigiekhez máris könnyen, noha hivatlanul vegyül némi politika, és a stíliserelv, még mielőtt bármi kiviláglana belőle, zavarosan átértelmeződik.

Egy színház építése végtére is hatalmi kérdés, és így az eredmény többnyire nem valamiféle tiszta filozófiai végkifejletként, hanem zérvelve jön létre. Napjainkban az eklektiká-

Az egri színház az átépítés előtt...

...és után (Bánhalmi János felvétele)

hoz a boldog békeidők, némi túlzással a mikszáthi világ és a dicső történelmi múlt, az utolsó szintisztán trikolór generációs örökség vélt vagy valós fogalmai társulnak, ami pedig a hosszú nevű „átkoshoz” kapcsolódik, az mind elfedni, elhazudni, de leginkább kiigazítani való. Hiába, az egymást követő idők és azok stílusai gyűlölik egymást.

A felújított és 2000 őszén átadott, eleddig utolsó egri színház ugyanígy álcázni kívánja múltját. Bodonyi Csaba az épület szigorú betonraszterébe kívánt életet lehelni oly módon, hogy történelminek ható formákkal és a régi színház bejáratí homlokzatának újjáépítésével, úgymond, esztétizálja, egyúttal pedig jellé, jelképpé formálja a szemében minden bizonnyal értékét vesztett épületet. Kőburkolat, tetősíkok összjátéka, rotundák és szoborfülkék alkotják azt a historikus eszköztárat, amely szerencsés fogadtatásban reménykedve az utcai homlokzaton magabiztosan elburjánzik. A tendenciának megvoltak az előképei: már az 1997-es legendás nemzeti színházi pályázatra beérkezett tervek archetípusai között is tetten érhető volt egyfajta eklektikus nosztalgia, amely a jelen építészeti eszközeit alkalmazatlannak tartotta a színházi s még inkább a nemzeti színházi funkció kifejezésére, s az így adódó paradoxont egy jelképszerű idézettel, amolyan dekoratív fóliával a régi Nemzeti homlokzatának vagy egy fiktív szimbolikának, például a négyoszlopos timpanonnak a megjelenítése révén vélte áthidalni. Gyenge építészeti válasz ez, a zsüri

szinte kivétel nélkül el is vetette a szóban forgó elképzeléseket, hiszen ezek kommunikációja már a felszínen kimerül, s bátorság híján legföljebb az ösztönökre hat; az eredmény pedig olyasfajta giccstárgy lesz, mint azok a fogyaszthatatlan cukrászati remekművek, amelyeket nemrég egy párizsi múzeumban láttam: a kastélyt formázó hatalmas torta magja fából készült, azt pedig vékony marcipánlapokkal, kemény habból formázott párkányokkal borították. A dekoratív, ínycsiklandó remekmű hasznavehetetlen maradt. Mit üzen hasonló tematikájú főhomlokzatával az egri színház? A régmúlt etikai győzelmét a közelmúlt fölött; ha jól meggondolom, saját nagyapám világának, a saját múltam torzójának győzelmét a magam jövője fölött. Az építész a jelek szerint nem becsüli sem saját múltját, sem egykori kollégáinak munkáját.

Pedig akadtak volna más lehetőségek is. A színházat övező városi tér, ahol a környezet szinte kivétel nélkül az elmúlt ötven évben épült, tág mozgásteret kínál a formaalkotáshoz. Figyelmes, léptékhelyes házak - szocializmus ide vagy oda, itt élhető helyi közeg létesült. Merthogy tanulni, dolgozni, létezni akkor is kellett, innen nézve lehetett is. Maga a színház pedig bevált, amit mi sem bizonyít jobban, mint hogy a mostani átalakítás a belső struktúrák jó részét érintetlenül hagyta. Ami az évtizedes használatban hibásnak bizonyult, az orvosolható lett volna ésszerű szétszereléssel és néhány egyszerű ötlettel. Es mégis: noha az itt élő építészek évtizedes rehabilitációs

ségét számos építészeti díjjal ismerte már el a szakma, a megfontolt döntés ezúttal mégis elmaradt. Egerben nagy esélyt mulasztottak el. A régió fejlődő városaként mutathatta volna magát hosszú éveken át, ahogy az ausztriai Sankt Pölten barokkos kisvárosa is modern színházával hirdeti magát egész Alsó-Ausztria-szerte. Nem így történt.

Félve mondom ki, de érzésem szerint a történelmi igazságtétel túlzó igénye az alkotók világát sem hagyja érintetlenül. Ismét megjelent, vagy még mindig tartja magát - akár ellenség nélkül is - az az építészeti etikai szinten megélt - helyesbítek: az építészeti etikai érvek és kizárólagos értéképzetek szerint gyakorló - eljárás, amely most a közelmúlt egyik, az átlagosnál lényegesen sikerültebb középületét tette áldozatává. Ahogy a színház tömbjére kölcsönösen méltatlanul került az azt megelőző épület homlokzata, úgy toladott kéretlenül a terv érvrendszerébe a megalapozatlan, csak épp történelmi vonatkozásai okán tiszteletet követelő ideológia - és így vált a színház épülete méltó helyszín helyett szánalmas cirkusszá, együgyű vásári mulatsággá.

SÜTŐ ANDRÁS

(A szerző építészeti publicista az OCTOGON építészeti kritikai közösség tagja, a lap európai színházi szemléjének szerkesztője)